

Sp.

63. Tillaga til þingsályktunar

[59. mál]

um tekjustofna sýslufélaga.

Flm.: Friðjón Þórðarson, Jóhannes Árnason.

Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að gera nú þegar ráðstafanir til að auka tekjur sýslufélaga í samræmi við þau margþættu verkefni, sem þeim eru falin að lögum, og önnur aðkallandi viðfangsefni í héraðsmálum.

Greinargerð.

Tillögur um þetta efni hafa verið fluttar á tveim síðustu þingum, en eigi orðið útræddar. Þeim hefur fylgt svofelld greinargerð:

„Samkvæmt lögum eru sýslufélögum falin margþætt verkefni. Í 92. gr. sveitarstjórnarlaga segir m. a., að hlutverk þeirra sé að annast:

- a) Eftirlit með fjárreiðum allra hreppa innan sýslufélagsins, endurskoðun og úrskurðun ársreikninga þeirra, svo og allra fyrirtækja, sem rekin eru á vegum hreppanna.
- b) Umsjón með því, að hreppsnefndirnar starfi yfirleitt í sveitarstjórnarmálum samkvæmt gildandi lögum og reglugerðum.
- c) Setningu reglugerða um notkun afrétta, fjallskil, fjárheimtur og smalanir heimlanda á haustum til fjallskila og á vorum til rúnings, svo og að prentaðar séu eigi sjaldnar en 10. hvert ár skrár yfir fjármörk, og einnig hestamörk, þar sem þess þykir þörf.
- d) Umsjón og stjórn vegamála samkvæmt vegalögum og sýsluvegasamþykktum.
- e) Afskipti af forðagæslu skv. búfjárræktarlögum, eftirlit skv. lögum um hundahald og varnir gegn sullaveiki og úrskurðum og greiðslu reikninga skv. lögum um eyðingu refa og minka.
- f) Setningu byggingarsamþykktu fyrir sýsluna skv. lögum.
- g) Álitsgerðir um mál, er varða einstaka hreppa eða sýsluna, enda skal engu slíku máli til lykta ráðið, fyrr en álitsgerðar sýslunefndar hefur verið leitað.
- h) Tilnefningu þriggja hreppstjóraefna, þegar skipa skal hreppstjóra.
- i) Stjórn allra sveitarstjórnarmála, er varða sýsluna í heild, svo og tillögur um hvað eina, sem verða má sýslunni til gagns eða til að afstýra bjargarskortu eða hallæri.
- j) Önnur þau störf, er lög og reglugerðir mæla fyrir um.

Með hliðsjón af þessu má ljóst vera, að hlutverk sýslufélaga er ærið fjölbætt og mikilvægt. Verkefni eru nánast óteljandi og ótæmandi. Sýslusjóðir hafa á undanfórnum árum látið stórfé af hendi rakna, m. a. til menntamála, heilbrigðismála og atvinnumála. Þeir hafa víða verið aðilar að skólum af ýmsu tagi, bókasöfnum, byggðasöfnum og héraðsskjalasöfnum, elliheimilum, sjúkrahúsum, læknisbústöðum og hafnarframkvæmdum. Svo mætti lengi telja. Þá hafa mörg sýslufélög reynt af fremsta megni að styðja við og styrkja margs konar menningar- og líknarstarfsemi í héraði, svo sem störf ípróttu- og ungmennafélaga og kvennasamtaka, björgunar- og sjúkrahjálpa. Framlög hafa verið veitt til náttúruverndarmála, skógræktar og gróðurverndar. Þá hafa greiðslur verið inntar af hendi til jarðhitaleitar og til þess að hraða framkvæmdum í raforkumálum, svo að dæmi séu nefnd.

Tvö eða fleiri sýslufélög hafa iðulega unnið saman að ýmsum málum. Nefna má t. d. samstarf í byggingarmálum, skólumálum og orkumálum, sem vel hefur gefist og fer vaxandi.

Í 101. gr. sveitarstjórnarlaga er fjallað um tekjustofna sýslufélaga. Segir þar, að sýslunefnd skuli á aðalfundi semja áætlun um tekjur og gjöld sýslusjóðs fyrir

yfirstandandi ár. Síðan segir: „Því, sem á vantar, að tekjur sýslusjóðs hrökkvi fyrir útgjöldum hans, skal jafnað niður á hreppana“ eftir vissum reglum. Miðað við þetta orðalag virðist gert ráð fyrir, að sýslusjóðir njóti annarra, verulegra tekjustofna. Svo hefur þó ekki verið. Sýslusjóðsgjaldið, þ. e. hið niðurjafnaða gjald á hreppana, er hið eina fjármagn að heita má, sem sýslufélög hafa yfir að ráða. Þar sem um slíka niðurföfnun gjalda er að ræða á fámenna og fátæka hreppa, má geta nærri, að álögum verður að stilla í hóf, svo sem unnt er. Niðurstaðan verður því sú, að sýslusjóðir hafa yfirleitt mjög lítið fé til ráðstöfunar fram yfir brýnustu útgjöld. Það er að sjálfsgöðu með öllu fráleitt, því að mörgum þörfum málum mætti án efa þoka áleiðis með auknum fjárráðum sýslusjóða, sbr. framanritað.

Að dómi flutningsmanna kæmi vel til álita, að sýslufélög fengju greiddan einhvern hluta af söluskatti til sinna þarfa. Einnig mætti benda á Byggðasjóð, en hlutverk hans er að stuðla að jafnvægi í byggð landsins, svo sem alkunnugt er.

Fullljóst má vera af framansögðu, að hina mestu nauðsyn ber til að efla sýslusjóðina og auka tekjustofna þeirra. Það er tvímælalaust í flokki hinna allra mikilvægustu byggðamála.“

Þá má benda á, að ef ekki verður hið fyrsta ráðin bót á fjárförf sýslufélaganna með nýjum tekjustofnum, en þess í stað haldið áfram á sömu braut, þ.e. að leggja stöðugt hærri sýslusjóðsgjöld á hreppana, þá er hætt á því að hin stærri hreppsfélög í hverju umdæmi geri í vaxandi mæli kröfur um að þeim verði veitt kaupstaðarréttindi. Þess er skemmst að minnast, að er 5 hreppsfélög, Bolungarvík, Dalvík, Eskifjörður, Grindavík og Seltjarnarneshreppur, voru gerð að kaupstöðum árið 1974, þá var m.a. bent á greiðslu hárra sýslusjóðsgjalda og sýsluvegasjóðsgjalda sem eina af röksemdunum fyrir breytingunni. Það er skoðun flutningsmanna að það sé ekki æskileg stefna að rjúfa tengsl þéttbýlisstaða og sveitanna í kring viðs vegar um landið í stjórnfarslegu tilliti. Þvert á móti beri í vaxandi mæli að efla samstöðu hreppsfélaganna í hverri sýslu til lausnar þeim mörgu framfaramálum, sem drepið hefur verið á hér að framan og ljóst er að ekki verða leyst í hverju hreppsfélagi fyrir sig.